

Nemzeti Társalkodó

Augustus 11dik napján 1835.

E l m e f u t t a t á s.

Sok és különböző nézetekből fejtegettek már e' kérdést: ha valyon az emberi nem egy pártól szaporodott-el a' föld' színén; vagy, minden fajnak megannyi ős-atyja volt-e, kinek magával-tehetetlen korát Isten más meg más Édenben ápolá?

Az egy pártól lett elszaporodás, akár a' késő unokákra terjedt régi tudatja légyen ős-atyánknak, akár Istennek kijelentett ígéje, 's akár, ha szabad mondani, költemény, e' földön minden embereket a' rokonság' lánczával fűzve körül, igen szép megnyugtató állitvány lehetne; de az emberi nyugtalan elme, saját természeténél fogva, nem csak ön fölállításait kész lerontani később, hanem az év-ezredek által megszentelt véleményeket is kétkedő vitatás alá vonni hajlandó; pedig mi sokszor megtörténik, hogy a' bizonytalan eredetü hagyományok' hitelét felforgatván, újabb fölállitásain sem tud megnyugodni, 's nagy munkával építi-föl megint, mit előbb lerontott. Koránt sem hibáztatjuk azonban az emberi lélek' e' szel-

lemét; annál kevésbé kívánjuk azt emberek-től fölállítandó korlátok közé szoríttatni; magunk is egyedül az okos önmunkásság által fölállított meggyőződésnek tulajdonitván be-cset, akármi más tekintet iránti hódulás fö-lött; 's örök igazságot épen nem féltünk a' kételkedők' merész elmefuttatásaitól; sőt ha minden egyebet fölforgatnának is, amannak csak erősödni véljük gyökereit szélvészek' dühében.

Nem szándékunk itten mind azokat fel-sorolni, mik az egy párnak mellette vagy ellene mondattak, égalj' 's életmód' befolyá-sai' tekintetéből; sem a' hagyományok' hi-telét védeni vagy megtámadni nem akarjuk; csak egyedül az állati élet-művezetre kíván-juk e' tekintetben az engedékeny olvasót fi-gyelmeztetni.

Bizonyos hogy ezen élet-művezetre vala-mint a' külső természetnek, úgy a' lélek' bel-ső állapotjának is hatásai csak annyiban bír-nak erővel, hogy azt táplálják vagy elseny-vesztik; de törvényszeres alkotásán változ-tatniok nem lehet; már pedig azon egy faj' individuumiban is, ugyan azon égalj' 's élet-mód' mellett, mennyi különbsége van az é-let-művezetnek! Ezen változhatóságot tehát egyedül magában a' művezetben kereshet-jük. Igen hihető pedig, hogy a' változható-ság az emberi nemző erővel megfordított vi-szonyban áll; vagy is, az első pártól kezd-ve, minél kevesebb individuumokra ágozott-el a' nemző erő, azon individuumokban az

ellentételek annál szembetűnőbbek voltak; ellenben minél többekre oszlott később, az ellentételek annál gyengébbek lettek. Bizonyos mértékben már ezelőtt is gondolkoztak ilyen különbségről: közönséges vélemény lévén, hogy az első emberek sokkal erősebbek, sőt óriásiak, voltak, és hosszabb életet éltek, mint jelenleg, mivel t. i. akkor az egész emberi nem ereje csak igen kevés individuumokban volt egyesülve.

Feltéve tehát, hogy ezen erő régen hatalmasabb volt, az ellentételeknek is előidőkbeni nagyobb voltát kell következtetnünk, és a' fajok szembetűnő különbségét az eredetileg nemünkbe oltott különbségek' első multhatatlan és legerősebb nyilatkozásának lehet tekintenünk. A' különbség már Adámban el volt rejtve, 's igen természetes; hogy az, a' legerősebb ellentételben, úgy mint a' fejtér és fekete színekben, tünt-föl kezdetben, melyeket azután gyengébb ellentételek és közép utak követtek. Átaljában kéntelenek vagyunk a' nemben szüntelen tovább munkáló, de munkálatiban bizonyos lépéseket 's fejlődési törvényeket követő tenyésztő erőt elfogadni, mely a' testi kiformalástól a' szellemire, 's a' legszembe-ötlőbb sajátságoktól a' lassankénti kiegyenlítésre menyen által. Hajdon a' test uralkodott a' lelken, 's a' fajzat' módosítása sok tekintetben változtatott az általános emberen; most a' lélek a' kevesebb gondra méltatott testben is csudálat-

ra méltólag kezd fejledezni; 's hódítás, kereskedési érdek, 's művelődés, a' fajok' közönséges egybe-vegyítésén dolgoznak. Új nemzetek már bajoson születnek, de sokak olvadtak eddig is öszve, mindenkor az emberi nem' előmentére, sokan pedig azon a' ponton állanak, hogy elvegyüljenek; 's távolról lehet sejditenünk, miként idővel, a' szüntelen nevedező közösülésben, költsönös surlódás által, 's újabb megújabb erők' kifejléseinek hozza-járúttával, a' külső körülmények' minden módosításai elenyészvén egy felől, más felől pedig az élet-művezetben létezett változhatási belső tehetség is a' maga kiszabott körét megfutván, emberi nemünk az első párnak eredeti módosítatlan állapotjában, de ki tudja hány év-ezredek tapasztalásával gazdagúlva, lépend-föl a' tökélynek még most nem is gyanítható fokára.

E' világpolgári nézetnek azonban annyira nem hódulunk, hogy nemzetiségünket rögtön áldozatul adni hajlandók volnánk; sőt irtóznak akár az éjszakra 's akár a' nyugotra határos népek' tömegében felolvadni, mi különben is jelenleg csak végetlen inséget árasztó erőszak által történhetnék; ellenben reményjel teljes ohajtásunk, hogy a' magyar birodalom' határiban létező minden népek, ön érdek 's igazság szerént, a' magyar nemzetben vegyüljenek-el, 's legyen a' jelen halmozatból egy olvadék, melyben az oda járult részek' jobb jobb elemei egyesülvén, 's a' talán rosztak neutralizáltatván, egy új-

ra-született nemzet forrjan-öszve, 's eddig lappangott erők' kifejtésében fussa-meg dicső pályáját, 's egy áldással tele szép és hosszas élet után, megkoszorúzza lépjen egykor, örök végzet szerént, az elhúnyt nagy nemzetek' közös temetkezőjébe, a' szüntelen haladó tökély' magasabb fokán föltünendő későbbi világ' vetésére termékeny magot hagyva maga után.

K. L.

A' Régiék különböző vallásos képzeteik.

BCU Cluj / Central Library Cluj (végzet)

V. A' világ rendszerének titkos tiszteltetéséről.

A' fennebb írtak szerént, hallván a' köznép, új eget, más világot emlegettetni, meghatározta, hogy azok nem csak képzetben, de bizonyos helyeken is légyenek, annyival inkább, mivel Fénitziai hajókon kereskedni járt emberek beszéllették, hogy a' közép tenger vége felé, hol a' nap, az Áfrikai tartományok felett által mégyen, valami úgy nevezett *boldog szigetek* vagynak, hol örökös tavasz uralkodik. Ismét ide nagy távolságra, az Északi tartományokban örökös setét borítja a' földet. Ama szigetekből *élyzeumot*, *menyországot*, az Északi se-

tét helyekből *poklot* teremtet kepzetében. Innen mikor arról gondolkodott: valyon mi fog lenni belőlle, halála után? önn vigasztalására, megnyugodott abban hogy ő fenn fog maradni, és valami más világban halála után is élni. —

Azonban hallván hogy a' papok az éjjel nap egyenlőségéről beszélvén, valami kapukat is emlegettenek, az az esztendő részei beállításokról, a' bika jegy kapujáról szólva, mely nyár kezdetét jelelte, 's hogy a' rák kapuján élet tüze: termékenyítő meleg száll a' földre, ismét hogy a' mérő jegy kapuján midőn őszre tér az idő, mindenek enyészetre térnek; úgy képzelődött a' köznép, hogy mind ezek az ég hatalmasságai által, a' boldogság országába lehető bemenetelre nézve rendeltetnek.

Továbbá: Midőn a' papok a' föld abrosszait, a' kigyói tekergéssel folyó Nilus vizét, 's azon hajót, a' hajóban embert, mint hajóst és az eb csillagot *Siriust* mint címjegyeket, lefestetve mutogatták, ezekből későbbre a' nép azt következtette, hogy az elyzéumba menő lelkeknek a' pokolbéli Stix folyó vizén kelljen hajón, melyet Káron fog hajtani, által menni, és a' lefestett eb (a' Sirius csillag jegye) a' pokolbéli Czerberus, mely ott a' lelkeket őrzi hogy ki ne jöhessenek. —

Végre: Minthogy az Egyiptomiak, nehogy a' holt testek bűzhöttsége betegséget okozzon, valami szigetbe vizen által hajókon

vitették, 's oda temetteték azokat, melyért a' hajósoknak bizonyos pénzt tartoztanak fizetni, ebből későbbre a' papok kereskedést csinálván, fényt adtak a' temetkezésnek, és megítélték, melyik érdemelje-meg hogy hajón oda vitessék? Ezeket későbbre Hierogliphicumokban, titkosírásokban látván a' nép lefestve; három pokolbéli itéllő birákat teremtett. Aecus, Minos, Radamantus.

Ezeknél fogva a' pokolbéli Istenség, erkölcsi és politikai törvény-hozóvá tétetvén, a' mesés traditiók által, annál rettenetesebbé lett, mennél titkosabbnak tartatott a' büntetés helye. Ezekből végre rendszeres tanítás állott fel, és nagy tekintetben volt mind a' köznép, mind a' felsőbség előtt ezen tudomány. Ugyan is a' földi életben elnyomtatott nép kárpótlás, jutalmaztatást reménylett, a' despoták pedig azt hitték hogy gazdag áldozatok által a' büntetéstől megfognak menekedni, és a' köznép tévelygéseit új eszközül használták az elnyomásra és a' fő tisztség, papság, új fegyvert kapott az uralkodásra; mert hatalmat vettek arra magoknak, hogy az isteni kegyelmet, a' vak népnek tetszéseik szerint osztogathassák.

Ezekből lett a' Persák új ege, a' görögök élyzeuma, a' 'Sidók paradicsoma, a' Bráma, Visnu, Siven, Oziris, és Ormuzd menyország. —

VI. A' meglelkesített világ tiszteltetéséről, példázatok alatt.

Észrevévén az emberek, hogy a' napnak a' földre nagy befolyása legyen, melegít, világít, termést hoz, úgy vélekedtenek, hogy az valami eredeti tűz matéria, és végre meghatározták, hogy a' nap közép pontja minden tűzes matériának — aethernek, melyel telyes lévén a' világ, minden valóságokat táplál. És midőn végre kitalálták, hogy azon tűz, vagy ahoz hasonló legyen minden testi dolgokban, hogy ez mozgat mindeneket, ez ad életet, minden állatoknak, nevedést, minden plántáknak, ezekből azt következtették, hogy a' világ egy élő valóság, és hogy annak szíve vagy lelke a' nap.

Tovább mentenek és a' tudósok ilyen törvény igazságokat adtak-ki: 1. A' világban semmi sem enyészik-el örökre. 2. Minden éléumentumok romolhatatlanok 3. Ábrázatjuk változik, de magok mind örökké megmaradnak. Ez megegyezni láttatik a' Sz. Pál ama mondásával; „a' világ mind örökké megmarad, de ábrázatja szüntelen változik,“ 4. A' halál nem egyéb, mint a' lét szereknek, atómusoknak módosítások. 5. A' világ örökké való. —

Ezekből azt tanították, hogy a' világ maga az Isten, mely tudomány az Egyiptomiakról szállott a' Kínaiakra, Japponiakra, és tiszteltetett a' világ, mint Isten, a' Brahma, Boddon, Sammanákodon, és Omító képeik alatt. Ezek az Istent oknak és okoztatott dolognak is tartották.

VII. A' világ lelkének tiszteltetéséről.

Meg nem elégedvén némelyek azon állítással, mintha az Isten Teremtő, és teremtetett dolog is lenne; megkülönböztették a' mozgató erőt attól a' mi mozgattatik, és azt állították, hogy az matéria nem mozoghat magában, hanem valami tűz mozgat mindeneket, melyet aethernek is neveztenek; és ezen mozgató tüzet léleknek, értelemnek keresztelték, más neven *Istennek*, *Jupiternek*, *Vulkánnak*, így is *Phta*, *Vestának*, *Knephnek*.

Minthogy pedig ezen tudományos rendszernél fogva minden valóságban vagyon ilyen tűz erő részecske, 's minthogy ezen tűz erő maga az Istenség: innen azt következtették, hogy minden valóságnak lelke egy része az Istenségnek, innen mondja Mózes, hogy az állatok vérét meg ne egyék a' zsidók: mert abban azoknak lelkek vagyon — ebből osztán következtették a' lélek halhatatlansága igazságát, innen a' lelkeknek vándorságát, mely szerént egy állatnak lelke, más állatba megyen által mikor a' test meghalni láttatik.

VIII. DemiUrgosnak mint a' világ mesterének tiszteltetéséről.

Mind eddig elé a' theologusok valami mástól függő valóságot vettek-fel az Istenségnek nevezete alatt, p. o. csillagzato-

kat, — világot, világ lelkét, valami minde-
 neket tápláló tüzet; de már ezen tudomá-
 nyos rendszer mellett, az említett Istensé-
 gek csak massinák, nem magoktól mozog-
 hatók, fenn nem áthatók, és szükségképpen,
 kell valami tőlök különböző erőnek lenni,
 mely azokat mozgatja, és ezt nevezték *De-
 miurgosnak*, magától fennálló Istenségnek,
 ki e' világnak fábrikátora, mestere; mely a'
 logos név alatt *okosságot, értelmet* tézsen,
 mely szerént az Isten egy legfőbb okosság,
 melynek munkáira nézve 3 neveket adtak
 1. *Demiurgos*. Teremtő 2. *Főértelem*. 3. *Lé-
 lek*. Ezen tudomány Egyiptomban kezdődött,
 annak utánna Görögországba tétetvén által,
 itt a' *Pithagorás*, és Pláto tanítványai ta-
 nitván, majd osztán mindenfelé elterjedt.
 Ezen alapított azután minden spirituális-
 mus, a' mint Macrobiusnál libro 2, és Plá-
 tonál látható. — De minthogy ez a' világ mes-
 tere is másokat teszen-fel, más valami ere-
 deti ok effectumának látszik, majd az újabb
 bölcsekedők, ezen véleményt olyan formán
 törekedtenek kiegészíteni: Az emberi érte-
 lem theoriáját a' világ mesterére kiterjesz-
 tették, és meghatározták hogy *Demiurgos* a'
 maga értelmiben lévő. Képzet szerént te-
 remtette a' világot, ezen erősséget pedig, a'
 természeti dolgokat tanítók álló csillagok kö-
 rébe helyhetett mozgó erőttől kölcsönözték
 's úgy tulajdonították *Demiurgosnak* a' spi-
 rituálisták, minekutánna abból egy minden
 testiségtől külön lévő, mástól nem függő sub-

stántiát csináltanak volna, melyet ők *igének* neveztenek, 's így megállítván létezését a' világ lelkének, kéntelenek voltak az Istenség személyét meghármasítani u. m. *Teremtő, értelem, lélek*.

Ezek szerint az Istenség, midőn elsőben csak érezhető erőnek tartatott, majd levegői jelenséget, és elementumot vett magára.

Egy elsőben az Istenséget tették a' csillagoknak egyesített ereik, annak utánna a' jegyek önn eredetekkel egybezavarodván, földi dolgokból formálódott az Istenség — ismét a' Természet kettős ereje: *teremtő és rontó*. Annakutánna Isten lett a' meglelkesített világ, az ok és következés megkülönböztetés nélkül.

Végre a' nap ereje vagy a' tűz elementuma — lett Istenné; ilyen módok szerint tétetett az Istenség egy chimerális költeményes valósággá, egy oskolai képzet formájává, egy állati miség forma nélkül, test külső állás nélkül, egy zavar, mely az értelemre nézve is értetlenség.

A' spirituálisták hijában törekedtek az ő Istenségeket a' matériától megkülönböztetni, mért mindeniként kitetszhetők benne a' physikai tulajdonságok.

Ezen az Istenségről és vallásról formált képzeteknek egyben köttetések fejlül vezetik az embert minden rendes történet írásokon, és minthogy mégis az igyekezet, és munkásság nyilván látható hennek, mind azok-

nak eredeti fészkeiket Égyiptomban lehető képzelni, mivel a' természet vizsgáló ottani papoknak ujságon kapó ingereik a' néptől külön választatott lakhelyen tápláltatást ilyen ideák bontogatásokban találhattanak; úgy hogy már mind megtörténtenek volt a' Nilus körében, a' mik az ólta az egész világon fennforognak. — Mihelyt valami tudományos rendszer elállott, már ellenkezésekre találván, szakadások lettek benne, és az üldözések által az égi képzetek rendszerei semmivé tétetnek vagy egyesítettnek kevés változtatások mellett, végre a' politikai revolúciókban a' népek össze-elegyedése megzavarta a' véleményeket, és a' vallás tudománya Cháosban jöven, a' régi trádiók szóbeli találós mesévé változtattak; a' religio maga céljától elveszén, csak egy politikai eszköz lett, a' könnyen hívő sokaság kormányzására.

IX. A' Mózsés religiojáról.

Mózsésnek — ennek az égyiptomi királyi udvarban nevededett, és ugyan ott tanított ministeri embernek főczélja lévén, a' maga nemzetének boldogítása, megvetette a' királyi udvar fénnjét, arra törekedett hogy egy külön vallásos országlást állithasson-fel maga nemzete között, nem tetszván jónak előtte a' más nemzetek vallása, elszakasztotta a' zsidókat minden más nemzetektől, hogy közöttök véleménye szerint, — valami

más tisztább religiot állithasson-fel, 's annak elveire állapithassa maga birodalmát majd Kanaánban, azonban soha arra nem mehetett, hogy minden égyptomi képzeteket kivethessen a' zsidók fejéből; sőt önn valósi elveiben is látható, hogy ő maga is az égyptomi papoktól tanult. — Az égyptomi Istenség neve *Yahouh*, valóságok valósága. A' tövisbokor lángja, amaz éltető tűz ereje a' világ lelkének; mely majd a' görögöknél *Youpiter* nevet kapott, mint nemző, termékenyítő, valóság.

Ugyan ezt tisztelték a' thébéiek *Kneph* név alatt. A' saibéliek *Isis* név alatt. [Pithágorás *Vesta* név alatt, kit a' stoicus philosophusok a' tűz eredeti matériájának neveztenek. — BCU Cluj / Central University Library Cluj

Igen is hijában törekedett Mózes a' csillagzatok tiszteltetését maga religiójából számkivettetni, mert megmaradtak sok külső jelek is abból: Ama 7 világosítók, a' nagy tartóban plánéták. A' 12 kövek a' fő pap urimjában égi jegyek. A' két nap éjj egyenlőségeinek innepe, melyet ma is tartanak a' zsidók, juniusban, és szeptemberben. Az égi jegy bárány innepe 'sat. Mindezek égyptomi bölcsőben rengettettek.

X. A' Zoroáster religiójáról.

Ezen bölcs élt Mózes után az 5dik százban, a' Dávid idejében ez ujította-meg a' *Typhon* és *Oziris*ről költött vallási rendszert;

de már nem a' Typhon és Oziris, hanem az *Ormuzd* és *Ariman* nevek alatt.

Ez a' nyári idő szakaszt virtus országának; a' telet a' vétek országának; a' tavaszi ujulását a' természetnek világ teremtese idejének; a' plánéták 100 esztendei egyesülések idejét, az astrologusok által említett elyzéumot, jövő életnek, pokolnak és paradicsomnak nevezte.

XI. A' Samanok vallásáról vagy Budzoismusról.

Ezek alapították magok vallásokat: A' lélek vándorlásán — métempsichosis — maga megtagadásán, a' test kinoztatásán, mely elve legnagyobb ellensége az emberiségnek.

Ezek azt tanították, hogy a' test csak tömlöcze a' léleknek, hogy ez élet megcsalattatás, és álmom. — E' világ csak utozás egy más jobb életre, ezeknél fogva legszebb virtus az érzéketlenség, és hogy az érzékenységeket meg kell fojtani. — Ezekből jön minden böjtölés, ételben való válogatás, penitencia tartások — remetéskedések, és minden vallásos kesergések.

XII. Az indiai vallás tudományáról — Bráminismus.

Ezen Indiának tudósabbjai, gondolkodván a' már Zoroaster által is megállított *Teremtő* és *Rontó* két Istenségről; egy ezek

közül szükséges megtartót is teremtettek képze-
zeteik által, így lett az ő szt. Háromságok,
Bráma, Wichnu, Chiven 'sat.

Ezek valának tehát azon képzetek az
Istenségről, 's vallásról, melyek sok száza-
doktól fogva Ásiában hinteztetvén, belőlök
a' történetes környülmények az euphrates,
és a' közép tenger partjaikon új meg új egy-
ben köttetéseket formáltak; azonban a' va-
lóság mind csak abban áll, hogy azon nem-
zetek, melyek most az elementumokat, azu-
tán a' csillagzatokat, majd a' világ alkotmá-
nyát, ismét annak lelkét, az Isis — Oziris,
Kneph, Jupiter, Vesta, Ormuzd, Bráma,
Wichnu, és Chiven nevek alatt tisztelték,
nem más hanem azon fő valóságot keresték,
kit a' keresztyének a' Jésus utmutatása nyom-
mán, az egész emberi nemzet édes atyjá-
nak esmernek 's úgy is tisztelnek.

Különösségek.

V. Henrik egy macskával nem marad-
hatott egyedül a' szobában. Epernon herczeg
egy kis nyúlfiu látására elájult. Albret mar-
sal megbetegült, ha malaczozt vagy disznóföt-
tettek eleibe. László lengyel király egy al-
mától nyugtalanúl érezte magát 's elszaladt.
Erasmust a' hideg rázta-ki, ha meglátott egy
rókát. Scaliger egész testében reszketett, ha
szemei egy pontyra akadtak. Tycho de Brahe
lerogyott egy rokának vagy nyúlnek látásá-

ra. Bautru minden holdfogyatkozásakor ájulásba rogyott. Bayle görcsöt kapott, valahányszor vízcsorgást hallott. Lamothe le Vayeur ki nem állhatta semmi féle hangszer' zengését, 's menydörgéskor érzette magát legjobban. Egy jeles ügyvéd a' dobszót minden muzsikánál inkább kedvelte. Egy angol a' Jesaiás' 53ik részét olvasva, mindég a' legnagyobb kinokat érzette. Egy spanyol mindenkor elájult, mikor e' latin szót: lana, gyapju, hallotta. Cambacérés pókot nem nézhetett. Végre Napoleon a' legcsekélyebb fájdalmat nem tudta tűrni; egy tű szúrás a' legnagyobb nyugtalanságba hozta; 's meggyőzhetetlen utálata volt minden féle gyógyszer ellen. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A n e k d o t á k.

A' Würtembergi Praelatusok a' tűzkármentésnek ellene szózatoltak azon okból, hogy ha minden kár biztosittatik, nem lesz mivel büntessen Isten.

Newton, ki dohányozott is, egykor annyira elmerült, hogy egy mellette ülő asszonyságnak mutató-újját hirtelen megragadta, 's égő pipájában a' hamvat lenyomta vele, pipa-töltőnek vélvén.

Legnagyobb szabadságban az él, ki semmit sem vár mástól. —

Young.